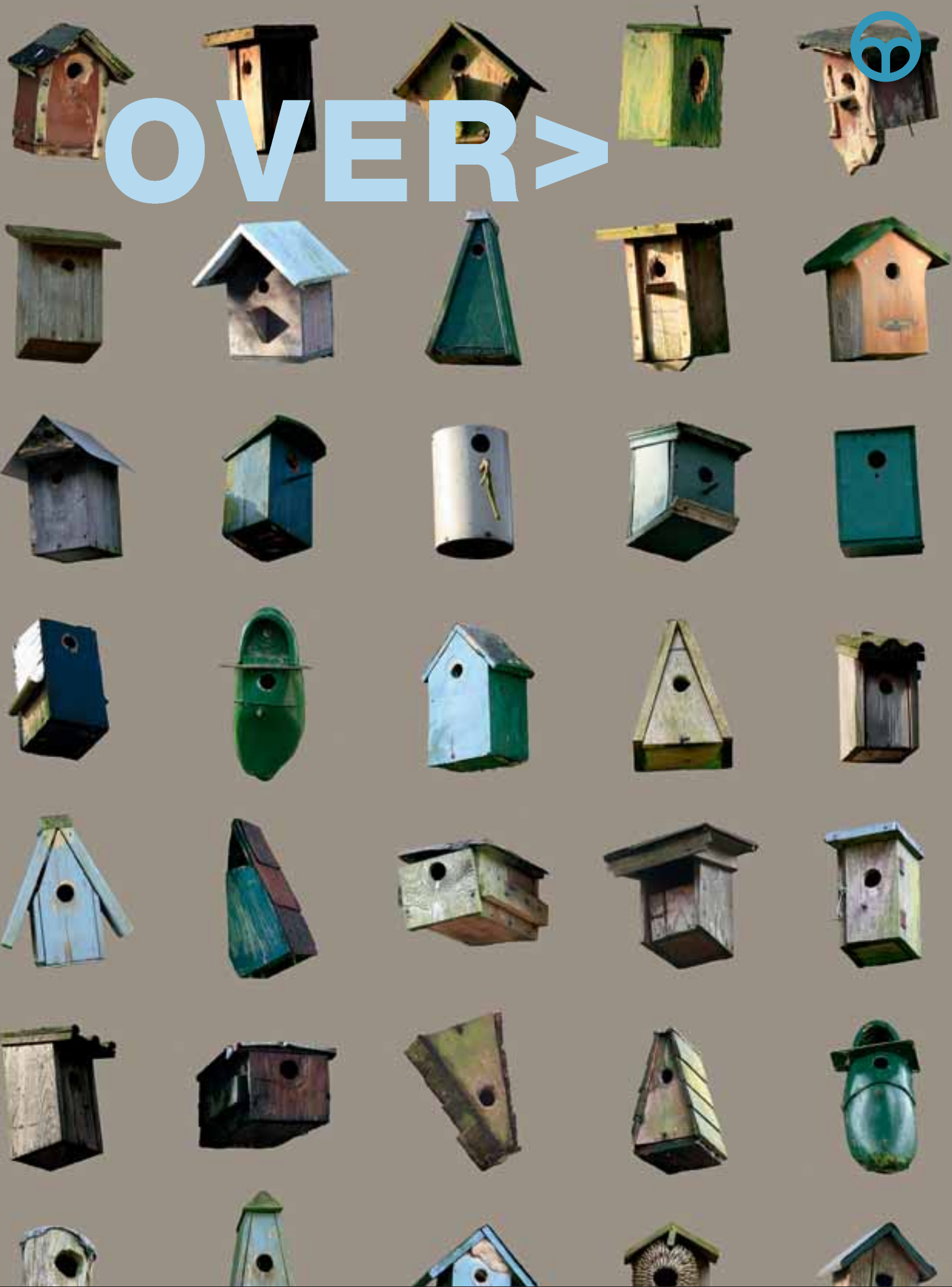

OVER >

Oo(g)st

2009 overziend, kunnen wij ons bij Het Oversticht concentreren op de teruglopende omzet in de bouwmarkt, de lastiger wordende markt voor projecten en op ander ongerief binnen en buiten de organisatie. Maar telkens duikt toch de trots op over de dingen die we deden, voor elkaar kregen, publiceerden, adviseerden of hielpen tot stand brengen.

Vliegveld Twente

ook dit jaar weer een bijdrage aan de maatschappelijke discussie. Haags gekrakeel over welstand en welstandscommissies bracht ons tot het formuleren van nieuwe ideeën over de opzet van de zorg voor ruimtelijke kwaliteit, die we in 2010 willen implementeren. In plaats van ergernis over Haagse ingrepen in de gemeentelijke autonomie op dit terrein, zoeken we naar een sprong voorwaarts met oplossingen buiten de gebaande paden. Die oogst in oost, mogelijk gemaakt door inspirerende en geïnspireerde opdrachtgevers, zet ons met vertrouwen en vol energie aan een nieuw jaar.

Naar een modernisering van het welstandstoezicht in Overijssel en Flevoland

Rondom het welstandstoezicht is de afgelopen periode veel te doen geweest, en dat zal ook in de komende tijd nog het geval zijn. Onder andere de invoering van de nieuwe Wet op de ruimtelijke ordening (Wro) en de beoogde invoering van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) wakkerden de aandacht voor welstandsbeleid en -toezicht aan.

Onze visie

In de rijke historie van het welstandstoezicht in Overijssel en later ook Flevoland is de zorg voor de ruimtelijke kwaliteit steeds de drijvende factor geweest en de belangrijkste reden voor het bestaan. Van een paternalistische organisatie, passend bij de tijd van toen, is het welstandstoezicht van Het Oversticht ontwikkeld tot een modern en geprofessionaliseerd instituut. De invoering van een objectief toetsingskader voor welstand in de vorm van de gemeentelijke welstandsnota in 2003 heeft een impuls gegeven aan de transparantie, objectiviteit en voorspelbaarheid van de welstandstoetsing. Nu staan we wederom aan de vooravond van nieuwe ontwikkelingen. Daarbij is het belangrijk uitgangspunten vast te stellen voor de kwaliteit van de dienstverlening, passend bij de wens en behoeften van de gemeenten ook in een nieuw tijdperk. Vanuit onze visie is ook in de toekomst een onafhankelijke commissie de beste manier om ruimtelijke kwaliteit in het democratisch proces te waarborgen. Echter, onder het mandaat van de commissie zal een uitgebreid scala aan dienstverlening mogelijk zijn. Het zwaartepunt verschuift daarbij van minder toetsing achteraf naar meer sturing op ruimtelijke kwaliteit aan de voorkant. Er ontstaat een trits van 'versnelde afhandelingsmogelijkheden', met behoud van kwaliteit in de dienstverlening. Daarbij kan worden gedacht aan transformatie van welstandscommissies naar commissies ruimtelijke kwaliteit met een ruimer mandaat van de secretaris, die meer ter plaatse kan afdoen. In dit kader lopen momenteel ook enkele pilot projecten. Daarnaast richten wij ons op het ondersteunen van gemeenten door het innoveren van de dienstverlening; onder andere gericht op de Wabo (snellere doorlooptijd) en op Welstand Transparant (betere toegankelijkheid van het beleid door digitalisering welstandsnota's). Daarnaast zoeken we naar vormen van procesbegeleiding die tot betere ruimtelijke kwaliteit leiden zonder dat er getoetst hoeft te worden. Voorbeelden zijn begeleiding van particulier opdrachtgeverschap bij woningen en bedrijfsgebouwen en de figuur van dorpsbouwmeester die een toegankelijke plaats in de dorpsontwikkeling inneemt.

Informatie > Harriët Gerrits ■ hgerrits@oversticht.nl
Mathijs Assink ■ massink@oversticht.nl

Enschede brengt ode aan Friedhoff

Mocht uw agenda op 9 januari nog ruimte bieden, overweeg dan mee te gaan met één van de rondleidingen door het Stadhuis Enschede. Een unieke gelegenheid om (nader) kennis te maken met het 'Gesamtkunstwerk' van Gijsbert Friedhoff. Deze architect verkreeg in 1929 de opdracht voor het ontwerp van exterieur en interieur van Stadhuis Enschede. De mozaiekzaal, de lampen, de bankjes, maar ook de toren en de bijzonder geplaatste ramen zijn kenmerkend voor de traditie waaruit Friedhoff voortkomt. Friedhoff kende aan kunst in gebouwen een zeer belangrijke plaats toe. Kunst was in zijn optiek een graadmeter voor de beschaving van de samenleving. Een overtuiging die hij niet alleen vorm gaf door zelf naast talrijke (overheids)gebouwen, meubels en lampen te ontwerpen, maar ook in zijn rol als founding father van de 1 procent-regeling. Naast de rondleidingen is er door Architectuurcentrum Twente een tentoonstelling georganiseerd. Deze is tot en met 10 januari 2010 te zien in Rijksmuseum Twenthe.

Reserveren voor de gratis rondleidingen kan via servicedesk@enschede.nl.
De rondleidingen starten om 11.00 en 13.00 uur.

Europa stuurt op kwaliteit

Van de discussies in ons land over het al dan niet voortbestaan van 'welstand' als instrument voor de sturing op ruimtelijke kwaliteit begrijpt men in de rest van Europa niets.

Een fascinerende vergelijking van de methoden van kwaliteitssturing in 5 ons omringende landen met het Nederlandse stelsel maakt dat duidelijk. Het onderzoek voor deze rapportage werd uitgevoerd door Nico Nelissen (veelvoorzitter van welstands-/monumentcommissies en emeritus hoogleraar bestuurskunde) en Flip ten Cate (directeur van de Federatie Welstand). Zij wilden weleens weten of wij in Nederland gek zijn of geniaal, gewoon of een buitenbeentje.

Het boek analyseert per land dezelfde veertien thema's en geeft aan het eind conclusies naar aanleiding van dit overzicht. In een rij aanbevelingen geeft het tot slot in eenvoudige stellingen weer welke uitgangspunten en welk nut er aan de sturing op ruimtelijke kwaliteit ten grondslag liggen. De conclusie is dat die algemeen worden gedeeld en dat we dus in Nederland met onze kwaliteitszorg niet gek zijn, geen buitenbeentje en evenmin geniaal. Vormen van kwaliteitszorg vind je in alle landen en soms zijn ze effectiever dan de welstandsvariant die wij in Nederland inzetten. Maar tot jaloezie onder de geïnterviewden leidt het feit dat wij de kwaliteitszorg hebben geïnstitutionaliseerd en verankerd in de wet, met onafhankelijke commissies, gedegen gebiedsanalyses en vastgelegde beoordelingscriteria. Dat geheel ziet men als nastrevenswaard en niet als iets om in te perken, laat staan af te schaffen.

Goed, beter, best

Het minst ontwikkeld zijn de stelsels van België, Spanje en Groot-Brittannië. Hier ontbreekt een landelijk bepaald centraal kader en wordt alles aan het gemeentelijk niveau overgelaten. Economie gaat hier voor kwaliteit en de status van adviezen van eventuele commissies is laag. In Spanje zijn ze politiek onderhandelbaar, in Engeland vrijwillig ('guidance'). In België is wel het stedenbouwkundig kader scherper met een stelsel van bestemmingsplannen. Maar alleen in enkele steden vind je adviescommissies, terwijl in Vlaanderen sinds een decennium de Vlaamse bouwmeester wat middelen heeft om kwaliteit te stimuleren. Maar systematische beoordeling van bouwplannen is in deze landen geen gewoonte.

Het onderzoek noemt de stelsels van Frankrijk en Duitsland 'redelijk'. In beide landen zijn de verschillen per gemeente groot. In Frankrijk wordt het denken over kwaliteit bepaald door het begrip 'integration architecturale', wat dicht staat bij 'wel-staan'. Maar om er wat mee te bereiken is de macht van projectontwikkelaars te groot en zit de tegenstelling tussen de centrale sturing uit Parijs en de autonomie van de steden een samenhangend stelsel in de weg. De Duitsers denken meer in het voorkómen van excessen ('Verunstaltung'). In beide landen is het politieke oordeel van het stadsbestuur over de kwaliteit van een bouwplan doorslaggevend. Opmerkelijk is dat Frankrijk voor de monumentenzorg wel een doorwrocht centraal gestuurd kwaliteitssysteem kent.

Het dichtst bij de effectiviteit van het Nederlandse systeem staat dat van Zwitserland. Beide landen gaan uit van een centraal ingericht kader dat lokaal kan worden ingevuld. In Zwitserland zijn kantons en gemeenten de niveaus waarop de sturing plaatsheeft. Net als in Nederland gebeurt dat door toetsing in de bouwvergenningsprocedure. Onafhankelijke commissies adviseren over 'Stadtbild' en 'Ortsbild', zoals vroeger de Amsterdamse 'commissie voor het Stadsschoon' deed. Maar de Zwitserse commissies brengen bindende adviezen uit en zij vergaderen niet openbaar. Ook daarmee lijken ze op vroegere fasen uit de geschiedenis van het welstandstoezicht in ons land. Openbaarheid van vergaderen, transparantie van criteria, participatie van burgers, onafhankelijkheid van de commissie met verslaglegging aan en benoeming door de gemeenteraad; het zijn al deze aspecten die ook de Zwitsers nog als wenselijk voorland zien. Ongunstig is overal het politieke klimaat voor het gesprek over kwaliteit. Juist in economisch zware tijden is men geneigd de tegenspraak die in planprojecten zo van belang is, terzijde te schuiven. Zij die de markt de ruimte willen geven, hebben in alle landen de neiging in dat streven de zorg voor kwaliteit als hinderlijk na te wijzen. Tegelijk is het interessant om te zien dat de markt van architectuur in enkele van de 6 landen is gereguleerd door beroeps- en/of titelbescherming. In Frankrijk, Zwitserland en Spanje is het beroep van architect beschermd: men beoordeelt veeleer 'de vent'. In Zwitserland wordt niettemin ook 'de prent' beoordeeld. Nederland kent wel titelbescherming voor architecten (Europese wetgeving), maar koos er al 111 jaar geleden voor dat iedereen een bouw-aanvraag mag doen en dat we vervolgens het ontwerp toetsen aan gemeentelijk beleid. Die leeftijd hebben we kennelijk gebruikt voor een verfijnd en volwassen systeem van kwaliteitszorg, op Europese schaal gezien.

Informatie > Dirk Baalman ■ dbaalman@overzicht.nl

Mooi Europa
ISBN 978 90 850 6775 7

‘Oversticht maakt rol meer als actieve partner Atelier meer dan waar’

Door Hilde Blank, Atelierleider AtelierOverijssel

Achterblijvers: Oldenzaal

Het Huis der Gemeente:

6

Over

december 2009

Samen met Dienst Landelijk Gebied (DLG), Kunst en Cultuur Overijssel (KCO), de Waterschappen, Architectuurcentrum Twente (ACT) en Landschap Overijssel (LO) is **Het Oversticht** partner van AtelierOverijssel.

AtelierOverijssel is een werkplaats voor Ruimtelijke Kwaliteit. De provincie Overijssel heeft 4 jaar geleden het initiatief genomen om een onafhankelijke werkplaats op te richten die zich buigt over actuele ruimtelijke opgaven in Overijssel. Het atelier moet inspireren, agenderen en bovenal de provincie en andere betrokken partijen leren hoe het werken met ruimtelijke kwaliteit een vanzelfsprekend onderdeel is van het denken en doen.

Het eerste atelier, onder leiding van atelierleider Jan Dirk Hoekstra (H+N+S), stond in het teken van ‘Wat is Ruimtelijke kwaliteit’. Over onderwerpen als levende erven, rond-het-dorp-wegen, elk dorp zijn eigen kleur, en ‘Water en Natuur’ zijn verschillende thema’s verkend, bediscussieerd en voorzien van inspirerende voorbeelden. In het tweede atelier, onder leiding van Hilde Blank (BVR) staat centraal ‘Hoe werk je aan Ruimtelijke Kwaliteit’. In deze fase is het atelier een leerwerkplaats geworden met veel aandacht voor kennisuitwisseling en netwerkopbouw. In de afgelopen periode is de rol van de partners van het atelier veranderd. Zo zit **Het Oversticht** niet alleen in de programmaraad, waar de activiteiten van het atelier worden besproken en bepaald, of is mede begeleider van projecten, maar doet zij op alle fronten actief mee: als deelnemer of begeleider van de masterclasses, als trekker van de projecten ‘Ruimtelijke Kwaliteit en Mobiliteit’ en ‘Ruimtelijke Kwaliteit en Vrijtijdseconomie,’ als mede-organisator van inhoudelijke gebiedsdagen en als ‘het geweten en het geheugen’ van actuele kwesties. Het zijn van een partner van het atelier betekent actief meedoen, kennis delen en open staan voor nieuwe kennis en inzichten. Het is een kwestie van ‘halen en brengen’. Een echte leerwerkplaats waarbij het heel goed mogelijk en zelfs wenselijk is dat succesvolle onderdelen van het atelier worden geadopteerd door een of meerdere partners. Belangrijk is de olievlekwerking die van het atelier uitgaat. Zo weten meer en meer mensen binnen de partnerorganisaties wat het atelier hen te bieden heeft. Een mooie graadmeter was de Dag van de Ruimtelijke Kwaliteit die afgelopen 12 november heeft plaatsgevonden. Van alle partners waren veel mensen betrokken en die hebben aan de buitenwereld laten zien op welke manier zij zelf al bezig zijn met Ruimtelijke Kwaliteit. De ‘tafel van vijf’ van **Het Oversticht**, waar mensen ter plekke

een advies in konden winnen, trok veel belangstelling. Ook de kracht die uitging van de aanwezigheid van alle gedeputeerden toonde aan dat ‘Samen werken aan Ruimtelijke Kwaliteit’ het motto is van Overijssel.

In het atelier staat de doorwerking centraal. Dit betekent dat adviezen of activiteiten ook daadwerkelijk leiden tot verandering in beleid of uitvoering. De ervenconsulent van **Het Oversticht** is een prachtig voorbeeld van de doorwerking van het thema dat een paar jaar geleden door het atelier is geagendeerd. Juist in die rol zit de kracht van **Het Oversticht** en maakt ze haar rol als partner meer dan waar!

7

Over

december 2009

Medio 2008 werden de verschillende fragmenten van ‘De oude kaart van Nederland’ opgeleverd en aan elkaar gevoegd tot het afscheidrapport van rijksadviseur Fons Asselbergs. Voor Overijssel en Flevoland verzamelde **Het Oversticht** de informatie over leegstaande of met functieverlies bedreigde gebouwen. Daartoe behoren opmerkelijk genoeg weinig of geen gemeentehuizen.

Juist vóór het baanbrekende Monumentenjaar 1975 verscheen een van de vroege boeken over monumentenzorg van de hand van Van Swigchem. Het opent met een foto van het stadhuis van Oldenzaal (architecten Bauer en Tauber, 1967). De auteur was bij de monumentenzorg betrokken als interim directeur bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en hoogleraar architectuurgeschiedenis aan de Vrije Universiteit. Hij gebruikte het stadhuis als illustratie voor het dilemma van de monumentenzorg dat hij direct onderkende: de opgave van behoud én ontwikkeling. Hij looft de lef van het stadsbestuur en prijst de architect om de stedenbouwkundige inpassing, de compositie van het gebouw en de materiaalkeuze en detaillering. Die lof krijgt het gebouw, omdat het met al die thema’s reageert op de Plechelmusbasiliek, een van de oudste en belangrijke monumenten van Nederland.

Aan het vermogen van ontwerpers om met de lof van monumentenzorgers te reageren op cultuurhistorisch waardevolle plekken of ensembles wordt de laatste jaren steeds meer belang gehecht. Plekken ‘lezen’, analyseren en interpreteren: daaraan worden nu hoge eisen gesteld, wellicht als reactie op de stromingen van modernistische snit die de Nederlandse architectuur van het eind van de 20e eeuw hebben beheerst. Daarin was de aandacht voor de context vrijwel afwezig. Het stadhuis van Oldenzaal staat dus nog steeds voor een opvatting van context-gericht bouwen, tegen de geest van de tijd in. Maar het voldoet al lang niet meer. De subliem gedetailleerde hal (wat een vakbekwaamheid van de architecten om met natuursteen zo’n even voorname als aangename entourage te scheppen!) functioneert nog steeds, maar de kantoorruimten werden al een decennium geleden uitgebreid naar een ontwerp van IAA uit Enschede. Zowel vanwege de inpassing in de stad als om de aansluiting aan het bestaande gebouw werd ook deze uitbreiding met instemming begroet.

Nu voldoet het stadhuis opnieuw niet. Architect Pi de Bruijn deed een suggestie voor de uitbreiding, een suggestie die voor ideeën over sloop een alternatief moet bieden. Men blijkt in Oldenzaal de lof van Van Swigchem niet meer te begrijpen. De architect stelt voor twee lagen aan het gebouw toe te voegen.

Deze lagen springen iets terug ten opzichte van de bestaande gevelrooilijn, maar wijzigen het volume ingrijpend. Heeft het gebouw nu nog dezelfde ensemble-werking met de Plechelmus, die de professor zo roemde?

Een serieus misverstand aan ontwerpsuggestie van De Bruijn is het aanbrenge van een tweede balkon in de gevel. Je snapt dat de lomtheid van het nieuwe volume moet worden gebroken met een frivoliteit. Maar aan elk stadhuis hoort maar één balkon, omdat er maar één burgemeester is die namens de Majesteit de aubade in ontvangst kan nemen en maar één voetbalclub die de gemeenschap zijn trots kan laten vieren. Een balkon is geen frivoliteit, maar een waardigheidssymbool, al meer dan 2000 jaar. Of kan in Oldenzaal de burgemeester zijn balkon niet delen met Prins Carnaval?

Informatie> Dirk Baalman ■ dbaalman@oversticht.nl

architect: Pi de Bruijn, de Architecten Cie. Amsterdam www.cie.nl
panorama: de Architecten Cie

∞ Expotip <

De gipsen stad

Over >

Ⓟ

december 2009

In Enschede is op dit moment een tentoonstelling te zien die aanzet tot reflectie over de opzet en structuren van steden, over hun stratenpatronen en woningtypen. In Dystopia, de naam van de installatie en zelfgebouwde stad, zet de kunstenaar Patrick van Vught, zijn dagelijkse ergernis over afval om in een kunstwerk. In zijn zelfgebouwde stad wordt recycling en afvalproblematiek gekoppeld aan stedenbouw en kunst. In samenwerking met scholieren goot hij allerlei verpakkingen, bijvoorbeeld van koekjes, telefoons, zoutjes, schoonmaakmiddelen en wasmachines, af in gips. Met deze gipsen 'bakstenen' bouwde hij een 70m² grote stad.

De gipsen stad maakt het afvalprobleem tastbaar. Dystopia geeft afval een gezicht en roert allerlei gedachten aan. Bijvoorbeeld over de mate waarin je zelf bijdraagt aan de afvalberg. De stad Enschede, in het bijzonder de wijk Roombeek waar 21ROZENDAAL gesitueerd is en waar veel gebouwd werd en wordt, biedt een interessante context voor het werk. In de voormalige textiel fabriek waarin 21ROZENDAAL gehuisvest is, stelt Patrick van Vught een deel van zijn stad op.

Patrick van Vught studeerde in 2007 af aan de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht (HKU). In 2009 was hij de eerste 'artist in residence' op het Amadeus Lyceum in Vleuten, waar hij met scholieren aan Dystopia, zijn gipsen stad, werkte. Een deel van Dystopia is eerder te zien geweest bij Arcam, Amsterdam.

De tentoonstelling is te zien van 10 december 2009 tot en met 7 februari 2010. 21ROZENDAAL is gehuisvest in het hart van Roombeek in het Rozendaalcomplex. www.21rozendaal.nl

Over >... Uit <

Zwolle

Zwols Architectuurpodium (ZAP)

www.stichtingzap.nl

Deventer

Het Rondeel

Architectuurcentrum Rondeel beschikt over een nieuw onderkomen. Sinds 19 november is het centrum gehuisvest aan de Stromarkt 18c in een gebouw dat in 1965 ontworpen werd door de architecten Postma, Reyes en Roeterdink.

nov - jan > [In Deventer - Architectuur vanaf 1950](#)

www.rondeeldeventer.nl

Enschede

Architectuurcentrum

nov - dec > [Geslaagd Ontwerp 11, expositie met eindexamenwerk van ontwerpers t/m 10 jan 2010](#) > [ir. Gijsbert Friedhoff: architect en kunstmakelaar](#)

www.architectuurcentrumtwente.nl

JEROEN JANSEN VERTREKT

Onze directeur heeft na een dienstverband van 9 jaar, besloten nieuwe uitdagingen aan te gaan en Het Oversticht te verlaten. Het Oversticht heeft zich onder zijn leiding ontwikkeld tot een slagvaardige adviesorganisatie voor leden en een toenemend aantal opdrachtgevers. Hij verlaat een modern Oversticht, dat gericht is op de toekomst. Jeroen gaat zich richten op consultancy en interim-management op het gebied van ruimtelijke ontwikkeling en ontwerp. Het Oversticht dankt hem voor de diensten die hij Het Oversticht heeft bewezen en wenst Jeroen veel succes in zijn verdere carrière. In goed overleg is zijn vertrekdatum vastgesteld op 1 december 2009.

AAN DE SLAG MET DE OMGEVINGSVISIE LEZINGEN- EN CURSUSCYCLUS

Ruimtelijke kwaliteit in het kader van de implementatie van de Omgevingsvisie

In opdracht van de VNG Overijssel en de provincie Overijssel en onder de paraplu van het Wiel van Overijssel, ontwikkelt Het Oversticht een lezingen- en cursuscyclus ruimtelijke kwaliteit. Na afloop van deze interactieve bijeenkomsten ben je, net als jouw collega's van de 24 andere Overijsselse gemeenten, in staat de mogelijkheden en kansen van de Omgevingsvisie volop te benutten.

In opdracht van de VNG Overijssel, gefaciliteerd door de provincie Overijssel en onder de paraplu van het Wiel van Overijssel ontwikkelt Het Oversticht een lezingen- en cursuscyclus ruimtelijke kwaliteit. Het gaat om een interactieve bijeenkomst voor ambtenaren van de Overijsselse gemeenten. Na deze cursus zijn zij in staat de mogelijkheden en kansen van de Omgevingsvisie volop te benutten. De cursus wordt de eerste helft van 2010 zowel in west als oost-Overijssel aangeboden. De initiatiefnemers bieden deze vierdaagse cursus gratis aan. Belangstelling? Mail hgeritts@oversticht.nl o.v.v. Cursus Omgevingsvisie. T.z.t. ontvangt u een uitgebreid programma, inclusief data en locaties en een uitnodiging voor definitieve inschrijving.

Colofon

Over > is een uitgave van Het Oversticht en wordt verspreid onder de leden van Het Oversticht, bestuurders en ambtenaren van de provincie Overijssel, de Overijsselse gemeenten en de gemeenten Dronten en Noordoostpolder, leden van de welstandscommissies, architecten, stedenbouwkundigen en overige relaties van Het Oversticht.

Redactie-adres

Het Oversticht
Postbus 531, 8000 AM Zwolle
Telefoon (038) 421 32 57
Telefax (038) 421 81 84
E-mail mail@oversticht.nl
Internet www.oversticht.nl
Redactie Mathijs Assink, Dirk Baalman, Petra Versluis
Basis lay-out Cascade, Amsterdam
Vormgeving Annelies Mikmak
Foto's Het Oversticht, Erwin Zijlstra (omslag); Ger Dekkers (pag. 3)

Druk Coenradi, Zwolle

© Het Oversticht, Zwolle, december 2009
ISSN 1569-6359